

PAGAL PRANCIŠKAUS SMUGLEVIČIAUS PIEŠINIUS ATSPAUSTI GRAFIKOS DARBAI (ROMOS LAIKOTARPIS)

JUOZAPAS BLAŽIŪNAS

Apie dailininko Pranciškaus Smuglevičiaus (1745–1807) kūrybą yra žinoma daug, tačiau jo mokslų Romoje metais sukurti meno kūriniai yra menkai tyrinėti, o parašytose biografijose apsiribojama tik bendro pobūdžio informacija. Tokie teiginiai galimi remiantis 2013 m. straipsnio autoriui atsitiktinai aptikus menkai žinomus, pagal Smuglevičiaus piešinius atspausčius grafikos darbus, kurie yra svarbūs nagrinėjant dailininko biografiją ir kūrybą mokslų Romoje laikotarpiu. Iki dabar tokiems tyrimams Lietuvos dailėtyroje nebuvo skirta pakankamai dėmesio. Nors yra parašyta lietuvių kalba puiki dailėtyrininko Vlado Drėmos monografija¹, straipsnių rinkinys², parodų katalogai³ ir žodynas⁴, kuriuose plačiau ar siauriau pristatyta Smuglevičiaus biografija, tačiau apie nagrinėjamą laikotarpį yra tik pavienės žinios. Kita literatūra, kurioje galima buvo tikėtis informacijos, yra skirta bendrai XVIII–XIX a. grafikos atspaudų analizei⁵. Čia nagrinėti Lietuvos muziejuose saugomi ir būtent Lietuvoje atspausti bei išleisti grafikos lakštai⁶. Menkas

¹ Vladas Drėma, *Pranciškus Smuglevičius*, Vilnius: Vaga, 1973.

² *Pranciškus Smuglevičius ir jo epocha*, sudarytojas Vidmantas Jankauskas, (ser. *Vilniaus dailės akademijos darbai*, t. 11), Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1997.

³ *Kształcenie artystyczne w Wilnie i jego tradycje*, redakcja katalogu Jerzy Malinowski, Michał Woźniak, Rūta Janonienė, Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, 1996; *Vilniaus Klasicismas*, sudarytojai Elžbieta Charazińska, Ryszardas Bobrowas, Ewa Mücke-Broniarek, Vilnius: Baltos lankos, 2000; *W kręgu Wileńskiego klasycyzmu*, redakcja katalogu Elžbieta Charazińska, Ryszard Bobrow, Ewa Mücke-Broniarek, Warszawa: Muzeum Narodowy w Warszawie, 2000.

⁴ *Lietuvos dailininkų žodynas, t. 2: 1795–1918*, sudarytoja Jolanta Širkaitė, Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2012.

⁵ Vladas Gasiūnas, *XIX amžiaus Lietuvos grafika*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007; *Senoji Lietuvos grafika (XVI–XIX a.)*, sudarytojas Vladas Gasiūnas, Vilnius: Vaga, 1995.

⁶ Ilustruojant dailininko biografiją taip pat dažnai pateikiami ir Lenkijoje atspausti grafikos lakštai.

dėmesys Smuglevičiui nagrinėjant grafikos darbus greičiausiai buvo dėl faktinės medžiagos stokos.

Norint išsiaiškinti bendras Antikos meno kūrinų atvaizdų grafikos lakštuose plitimo tendencijas, būtina apžvelgti tuo metu Romoje vyravusias palankias meno ir kultūros klestėjimo sąlygas. XVIII a. antroje pusėje Romos miestas tapo svarbiausiu neoklasicizmo stiliaus mokymo ir sklaidos centru, kurio įkvėpimo šaltiniais buvo Antikos menas ir architektūra. Susidomėjimas senovės paminklais ir jų paieška skatino įvairius archeologinius kasinėjimus Pompėjos (nuo 1748 m.), Herkulanumo (nuo 1738 m.), Tivolio buvusių antikinių miestų vietose, taip pat Romoje ir jos apylinkėse.

Susidomėjimas Antikos kultūra sutvirtino Romos miesto pozicijas, todėl XVIII a. antroje pusėje į šį miestą atvykdavo labai daug meno mėgėjų, tyrinėtojų, antikvarų ir kolekcionierių iš įvairių kraštų. Remiami įvairių savo valstybės institucijų ar mecenatų, daug įvairiataučių studentų čia mokėsi arba tobulino savo išsilavinimą būdami šalia naujų vyraujančių meno tendencijų. Būtent tada prasidėjo dailininkų ir įvairiais tikslais suinteresuotų asmenų pažintis su antikiniaiiais menais ir tarpusavio bendradarbiavimas.

Romos kaip menų sostinės klestėjimas XVIII a. antroje pusėje buvo nulėmtas palankios politinės ir ekonominės situacijos. Tuo metu Roma buvo Italijos politikos centras. Didelę įtaką ne tik visuomeniniam, bet ir kultūriniam gyvenimui bei politikai darė popiežiaus institucija. Nuo XVIII a. vidurio popiežiais buvo išrenkami išsilavinę žmonės, kurie didelį dėmesį ir lėšas skirdavo architektūrai, vaizduojamiesiems menams, Antikos paminklų tyrinėjimams ir apsaugai.

Pavyzdžiui, popiežius Benediktas XIV (valdė 1740–1758 m.) vienoje pirmųjų bulių įsteigė keturias akademijas, viena iš kurių privalėjo tyrinėti Romos miesto istoriją ir Antikos meną bei architektūrą. Benedikto XIV valdymo metais Romoje praplėstas dar 1734 m. įkurtas Kapitolijaus muziejus, o 1749 m. atidaryta Pinakoteka. 1754 m. ant Kapitolijaus kalvos buvo įsteigta speciali akademija jauniems dailininkams, kurioje buvo piešiamas nuogas kūnas. 1757 m. Benediktas XIV paskelbė bulę, kurioje pranešė apie Krikščionybės muziejaus įsteigimą Vatikane, nors tokio muziejaus statybos buvo pradėtos jau anksčiau⁷. Būtent jo valdymo metais Kapitolijaus muziejaus rinkinius praturtino vertingi meno kūriniai: *Kapitolijaus Venera*,

⁷ Сергей Андросов, „Рим во второй половине XVIII века“, in: *Живопись и скульптура в Риме во второй половине XVIII века*: Каталог выставки, Санкт-Петербург: Издательство Государственного Эрмитажа, 2011, p. 7.

Mirštantis Galas, Kentaurų skulptūros ir *Plinijaus balandžių* mozaika. Taip pat Benedikto XIV lėšomis buvo restauruotas Koliziejus ir atlikta daug archeologinių kasinėjimų Romoje ir jos apylinkėse⁸.

Pradėti Krikščionybės muziejaus statybos darbai pratęsti 1759–1769 m. valdant popiežiui Klemensui XIII. 1761 m. muziejus buvo padalintas į du atskirus padalinius. Naujame muziejuje buvo saugomi etruskų meno paminklai iš Antikinės Romos kolekcijos. Šio muziejaus vyriausiuoju saugotoju buvo paskirtas vokiečių kilmės menotyrininkas Johannas Joachimas Winckelmannas (1717–1768), kuris savo rašto darbais *Pranešimai apie Herkulano radinius*⁹, *Senovės meno istorija*¹⁰ ir *Nežinomieji Antikos paminklai*¹¹ paskatino mokslinį senovės artefaktų tyrinėjimą. Winckelmannas taip pat buvo atsakingas už senovės meno vertybių išvežimo iš Romos kontrolę¹².

1771 m. prasidėjo Vatikano muziejaus statybos, kuriame turėjo būti saugomi Renesanso ir Antikos meistrų darbai¹³. Tai įvyko valdant popiežiui Klemensui XIV (1769–1774).

Klemenso XIV įpėdinis Pijus VI (valdė 1775–1799 m.) užbaigė pradėtus statybos darbus, taip pat praplėtė muziejų ir gausiai papildė rinkinius naujais artefaktais iš savo kolekcijos. Pats Pijus VI asmeniškai mėgdavo lankytis dailininkų ir skulptorių dirbtuvėse, kuriose stebėdavo atliekamus užsako-muosius darbus¹⁴.

Būtent šio popiežiaus valdymo laikotarpiu suklestėjo ir geografiškai prasiplėtė archeologiniai kasinėjimai, kurių leidimai buvo lengvai duodami net ir užsieniečiams. Remiantis šiuolaikiniais tyrinėjimais yra žinoma, kad būtent 1775–1780 m. pagal išduotus leidimus buvo kasinėjama 130 vietovių¹⁵. Kadangi buvo labai griežta išvežamų senovės paminklų kont-

⁸ *Vilniaus Klasicizmas*, p. 51.

⁹ Johann Joachim Winckelmann, *Sendschreiben von den Herculanischen Entdeckungen*, Dresden: Walther, 1762.

¹⁰ Johann Joachim Winckelmann, *Geschichte der Kunst des Alterthums*, Dresden: Walther, 1764.

¹¹ Johann Joachim Winckelmann, *Monumenti antichi inediti*, Roma: A spese dell'autore, 1767.

¹² Сергей Андросов, *op. cit.*, p. 7.

¹³ *Ibid.*, p. 8.

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ Hanns Gross, *Roma in the Age of Enlightenment: The Post-Tridentine Syndrome and the Ancien Regime*, Cambridge: Cambridge University Press, 1990, p. 314.

rolė, daugelis rastų artefaktų arba iš karto, arba vėliau patekdavo į Romos muziejus. Pavyzdžiui, yra žinoma, kad 1736 m. archeologiniuose kasinėjimuose Tivolio mieste buvo rastos dvi balto marmuro *Kentaurų* figūros, kurias sukūrė graikų meistras Aristemas ir Papijimas, taip pat raudono marmuro *Fauno* skulptūra, o dar praėjus dvejiems metams atrasta mozaika *Plinijaus balandžiai*, buvo perduotos Kapitolijaus muziejui. 1773 m. archeologinių kasinėjimų metu netoli Romos atrasti du kambariai, kuriuose buvo puikiai išlikę balto marmuro Antikos *Filosofų* biustai, *Apolono* ir devynių *Mūzų* skulptūros. Visus šiuos meno kūrinius iš karto įsigijo Klemenso XIV muziejus¹⁶.

Aišku, kad ne tik popiežiai ar to meto Romos aukštuomenė domėjosi Antikos menais ir architektūra. Nors trumpai atkeliaujantieji į Romą norėjo įsigyti įvairius suvenyrus, o labiausiai buvo geidžiami ir ieškomi antikiniai artefaktai. Kadangi puikiai veikė labai griežta išvežamų senovės vertybių kontrolė, susiformavo atskira rinka, kai buvo perkami tuo metu Romoje gyvenančių ir kuriančių meistrų darbai. Esant dideliam poreikiui, atsirado ir pasiūla, kai čia atvykę mokyti studentai, norėdami užsidirbti papildomų lėšų, taip pat surasti naujų klientų, tapė atpažįstamus Romos vaizdus, portretus ir įvairių garsių meistrų kopijas. Taip buvo skatinamas ir klasicistinių kūrinių kūrimas.

Vienas iš garsiausių lietuvių dailininkų, kuris gavęs Abiejų Tautų Respublikos karaliaus Stanislovo Augusto Poniatovskio (1732–1798) protekciją ir remiamas LDK išdo¹⁷, nuo 1765 m. mokėsi Šv. Luko akademijoje Romoje, buvo Pranciškus Smuglevičius. Reikia prisiminti, kad Šv. Luko akademija Romoje buvo įsteigta dar 1577 m. spalio 13 d. specialia popiežiaus Grigaliaus XIII bule¹⁸. XVIII a. tai buvo dailininkų iš užsienio mokymo įstaiga, kurioje be tapybos, skulptūros ir architektūros mokslų studentai taip pat gaudavo įvairialypį palaikymą, užsakymus ir materialinę pagalbą¹⁹.

Jau pirmoje klasėje Smuglevičius buvo pastebėtas kaip labai gabus studentas ir, popiežiaus Klemenso XIV muziejaus surengtame konkurse²⁰, už

¹⁶ Сергей Андросов, *op. cit.*, p. 9.

¹⁷ *Lietuvos dailininkų žodynas (1795–1918)*, p. 375.

¹⁸ Isabella Salvagni, *Annuario della Accademia Nazionale di San Luca*, Roma: Tip. Ist. Salesiano Pio XI, 2010, p. 7.

¹⁹ Maciej Loret, *Życie polskie w Rzymie w XVIII wieku*, Roma: Scuola Tipografia Pio X, 1930, p. 276.

²⁰ *Vilniaus Klasicizmas*, p. 336.

savo namų darbą *Abraomo ir Melchizediako auka Dievui*²¹ ir konkursinį piešinį *Juozapas Egiptietis kalėjime pranašauja savo ateitį* 1766 m. buvo apdovanotas I premija²². Apdovanojimą įteikė tuo metu garsus meno ir kultūros mecenatas bei antikinių artefaktų kolekcionierius kardinolas Alessandro Albani (1692–1779)²³.

Šv. Luko akademijos Romoje studentas Smuglevičius buvo linkęs kurti tuo metu nauju ir vyraujančiu neoklasicizmo stiliumi. Tai buvo kartu ir mados reikalas, taip pat ir finansinis suinteresuotumas, nes Romą lankydavo labai daug ir piligrimų, ir senovės Antikos istorija besidominčių keliautojų bei mokslininkų, kurie labai norėdavo atminimui išsivežti kokį nors meno kūrinį. Kaip jau minėta, tuo metu buvo griežtai draudžiamas ir kontroliuojamas bet koks senovės artefaktų išvežimas, todėl apsilankiusieji Romoje stengdavosi įsigyti bent jau kokį nors neseniai sukurtą meno kūrinį, ar tai būtų tapyba, eskizas, piešinys, ar grafikos darbas. Kitaip negu Neapolyje, kur vietos valdžia draudė laisvai susipažinti su archeologinių kasinėjimų medžiaga ir būdavo sunku gauti leidimą apžiūrėti radinius, o gavus leidimą, buvo neleidžiama ką nors užsirašinėti arba piešti²⁴, archeologinių kasinėjimų vietos Romoje ir jos apylinkėse, archeologiniai radiniai ir muziejų eksponatai buvo laisvai prieinami plačiajai visuomenei, todėl daug dailininkų kūrė iš natūros. Tai įtakojo tolimesnę Smuglevičiaus kūrybą. Yra žinoma, kad 1773 m. atvykęs į Romą iš Lenkijos studijuoti teologijos ir teisės, filosofijos mokslų daktaras Hugo Kołłątajus (1750–1812) remdavo Smuglevičių finansiškai, už tai savo senienų rinkiniui gaudamas iš jo piešinius ir eskizus, kuriuose būdavo pavaizduoti Vatikano muziejaus eksponatai ir tuo metu vadinamųjų Tito termų griuvėsiai²⁵. Kołłątajus visą savo gyvenimą artimai bendravo su Smuglevičiumi ir dažnai naudojosi jo patarimais dailės ir architektūros klausimais²⁶.

Romoje Smuglevičius išgarsėjo ir buvo labai vertinamas kaip piešėjas

²¹ Ant šio piešinio buvo toks užrašas: 1766. *Prima Classe. Primo Premio. Francesco Smuglewicz Polacco.*

²² *Lietuvos dailininkų žodynas (1795–1918)*, p. 375.

²³ Filipas Neriušas Golianskis, „Tomo Husaževskio, visuotinės istorijos ir kritikos profesoriaus, ir Pranciškaus Smuglevičiaus, pirmojo piešimo ir tapybos profesoriaus Imperatoriškajame Vilniaus universitete, atminimui“, in: *Pranciškus Smuglevičius ir jo epocha*, p. 71.

²⁴ *Vilniaus Klasicizmas*, p. 51.

²⁵ Maciej Loreť, *op. cit.*, p. 295–296.

²⁶ Vladas Drėma, *op. cit.*, p. 4.

bei tapytojas. Yra žinoma, kad Smuglevičius turėjo kontaktų ir su Winckelmannu, ir su tarptautine archeologų bei kolekcionierių bendrija²⁷. Todėl greitai jo gabumai patraukė finansiškai suinteresuotų iliustruotų knygų ir grafikos atspaudų leidėjų dėmesį.

Išaugęs dėmesys Antikos menams taip pat paskatino susidomėjimą ir etruskų kultūra. Didelį postūmį tokiems tyrinėjimams suteikė 1760 m. anglų kilmės antikvaro ir dailininko Thomaso Jenkinso (apie 1722–1798) archeologiniuose kasinėjimuose atrasta sienine tapyba išpuošti etruskų kapai netoli Korneto miesto²⁸. Garsus meno kūrinių kolekcionierius, antikvaras, bankininkas ir Šv. Luko akademijos Romoje architektūros studentas Jamesas Byresas (1733–1817), su kuriuo Smuglevičius vėliau dar kartą susitiko iliustruodamas *Il Vignola Illustrato* leidinį, matydamas kokį gerą pelną gali

Pranciškus Smuglevičius. Jamesas Byresas ir jo šeima Romoje. Drobė, aliejus. 61 x 74 cm. Škotijos nacionalinė galerija

duoti pagal piešinius atspausinti grafikos lakštai, pradėjo ruošti spaudai albumą *Senienos iš Korneto (Antiquites of Corneto)*. 1765–1766 m. šiam leidiniui sukurti iliustracijas, greičiausiai pasiūlius Šv. Luko akademijos Romoje nariui austrų kilmės dailininkui Antonui von Maronui (1733–1808)²⁹, buvo pakviestas Smuglevičius, kuris ir nupaišė piešinius. Deja, nors piešiniai buvo išraižyti graveerio Christophero Nortono vario plokštėse, tačiau sumanymas

buvo neįgyvendintas. Ir tik 1842 m. pasirodė albumas *Hypogaei arba laidojimo rūšiai Tarkvinijoje*³⁰, kurį išleido Frankas Howardas (1805–1866). Šiuo metu originalūs Smuglevičiaus piešiniai yra saugomi Martino von Vagnerio muziejuje Viurcburge Vokietijoje³¹.

²⁷ *Kształcenie artystyczne w Wilnie i jego tradycje*, p. 243.

²⁸ *W kręgu Wileńskiego klasycyzmu*, p. 112.

²⁹ *Ibid.*, p. 112.

³⁰ Frank Howard, *Hypogaei, or Sepulchral caverns of Tarquinia, the capital of ancient Etruria*, London: Published for the proprietor by F. Howard, 1842.

³¹ *Vilniaus Klasizmas*, p. 53.

1770 m. buvo atspausdinta Romos Šv. Luko akademijos architektūros studentų Giambattista Spampiani (1745–?) ir Carlo Antonini (1740–1784) parašyta studija *Il Vignola Illustrato*³² apie žymaus XVI a. architekto Giacomo Barozzi da Vignola (1507–1573) gyvenimą ir kūrybą. Knyga buvo dedikuota kultūros ir menų mecenatui popiežiui Klemensui XIV. Šiame leidinyje yra pirmi trys žinomi iš mokslų Romoje laikotarpio pagal Smuglevičiaus piešinius atspaussti grafikos darbai *Meno ir mokslo deivė Minerva deda vainiką ant menininko biusto*³³, *Popiežiaus Klemenso XIV portretas*³⁴ (pagal nežinomo dailininko 1769 m. nutapytą paveikslą) ir *Alegorinė scena*³⁵ (kurioje greičiausiai vaizduojama deivė Minerva). Originalių Smuglevičiaus piešinių likimas iki šiol nėra žinomas. Kitas iliustracijas greičiausiai paruošė Byresas, kurio leidiniui *Senienos iš Korneto* 1765 m. Smuglevičius paėmė piešinius. Visas *Il Vignola Illustrato* iliustracijas vario plokštėse išraižė Carlo Antonini.

1772 m. Orazio Orlandi išleistoje knygoje *Ragionamento di Orazio Orlandi romano sopra una ara antica posseduta dal monsignore Antonio Casali governatore di Roma*³⁶, taip pat dedikuotoje Klemensui XIV, iliustracijai yra panaudota pagal Smuglevičiaus piešinį išraižyta *Alegorinė scena* iš jau minėto leidinio *Il Vignola Illustrato*³⁷.

XVIII a. antroje pusėje archeologija dar nebuvo atskira mokslo šaka ir buvo suprantama kaip senienų paieškos, kolekcionavimo ir prekybos būdas. XVIII a. anglų, škotų, prancūzų ir italų antikvarai ėmė konkuruoti tarpusavyje prekiaudami meno kūriniams, norėdami pirmieji surasti Antikos paminklus, juos atkasti, radinius perpiešti ir tuos piešinius atspaussti grafikos lakštuose³⁸. Nors iki pat XVIII a. vidurio visa prekyba antikvaru buvo italų rankose, tačiau jau XVIII a. antroje pusėje, pasiūlę daug profesionalesnį, platesnį ir greitesnį aptarnavimą, taip pat ir lanksčias kainas, prade-

³² Giambattista Spampiani, Carlo Antonini, *Il Vignola illustrato*, Roma: Stamp. di Marco Pagliarini, 1770.

³³ *Virtutem fovet coronat ipsa Minerva*, Fran. Smuglewicz Polonus inv. et del., Carolus Antonini sculp.

³⁴ *Clemens XIV Pont. Max. Bonarum artium protectoret et cultor*, Fran. Smuglewicz Pol. Inv. et del., Santi la Rizza pinx., Carolus Antonini sculpsis.

³⁵ Fran. Smuglewicz Polonus inv. et delin., Carolus Antonini sculp.

³⁶ Orazio Orlandi, *Ragionamento di Orazio Orlandi romano sopra una ara antica posseduta dal monsignore Antonio Casali governatore di Roma*, Roma: per Arcangelo Casaletti, 1772.

³⁷ Fran. Smuglewicz Polonus inv. et delin., Carolus Antonini sculp.

³⁸ Rasa Butvilaitė-Petrauskienė, „Architektūriniai vaizdai Pranciškaus Smuglevičiaus kūryboje“, in: *Pranciškus Smuglevičius ir jo epocha*, p. 22.

da dominuoti škotų ir anglų antikvarai, kurie aptarnaudavo net ir tolimos Amerikos klientus³⁹.

Geras pavyzdys yra jau minėtas škotų kilmės antikvaras Byresas, kuris atvykęs į Romą 1756 arba 1758 m. be mokslų Šv. Luko akademijoje ir įvairių kitų darbų, taip pat organizuodavo vadinamąsias Didžiąsias ekskursijas (angl. *Grand Tour*, it. *Cicerone-Introdottoire-Antiquario*) turistams po Antikinės Romos paminklus, aplankydamas ir savo „pažįstamus antikvarus“, kur padėdavo norintiems įsigyti „tikrai gerus“ antikinius meno kūrinius. Klientus atvesdavo ir pas „draugus tapytojus“, kur taip pat tarpininkaudavo perkant „tikrai gerą meną“. Norintieji galėjo užsisakyti ir savo portretus, kuriuos vėliau siūsdavo per kurjerius užsakovams į namus. Už visus nupirktus ir užsakytus meno kūrinius Byresas gaudavo komisinius⁴⁰.

Smuglevičius bendradarbiavo su įvairiais antikvarais ir gaudavo iš jų ne tik užsakymus perpiešti Antikos paminklus ar iliustruoti leidinius, bet ir tapydavo įvairius portretus. Kadangi buvo gerai pažįstamas su Byresu ir jo labai vertinamas, apie 1779 m. (pateikiama ir 1775–1778 m. data) nutapė jo šeimos portretą⁴¹. Kieno ir kiek portretų iš viso pagal užsakymus būdamas Romoje yra nutapęs Smuglevičius, nėra žinoma. Galima spėti, kad tokių užsakymų turėjo būti tikrai daug. Bet tai jau yra atskiro tyrimo tema.

1774 m. garsus to meto Romos antikvaras Ludovico Mirri savo lėšomis pradėjo vadinamųjų Tito termų atkasimo darbus. Tuo metu archeologiniai kasinėjimai neturėjo didelių mokslinių aspektų, o daugiau buvo kaip būdas radinius parduoti arba papildyti savo kolekcijas. Tačiau Mirri atvejis išskirtinis, kadangi be įvairių Antikos artefaktų paieškos jis taip pat norėjo atidengti antikines Romos freskas, kurios puošė sienas ir lubas, ir pagal jų piešinius tikslingai atspausti grafikos darbus, kurių poreikis dėl didelio susidomėjimo Antikos kultūra buvo didelis⁴².

Dabar jau yra aišku, kad tai nebuvo Tito termos, o Nerono Aukso rūmai (*Domus Aurea*). Dar prieš Mirri šią vietovę kasinėjo škotų kilmės architektas

³⁹ David Ridgway, „James Byres and the Definition of the Etruscans“, in: *Etruscan by Definition: The Cultural, Regional and Personal Identity of the Etruscans*, edited by Judith Swaddling and Philip Perkins, (ser. *British Museum Research Publication*, t. 173), Oxford: The British Museum Press, 2009, p. 2.

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ Pranciškus Smuglevičius. Jamesas Byresas ir jo šeima Romoje. Drobė, aliejus. 61 x 74 cm. 1984 m. paveikslą už 17 500 svarų Christie's aukcione nusipirko Škotijos nacionalinė galerija.

⁴² Maciej Lorent, *op. cit.*, p. 297.

Charlesas Cameronas (1745–1812). Mirri per 14 mėnesių sugebėjo atkasti 16 patalpų, iš kurių dalis jau buvo žinoma iš prieš tai buvusių kasinėjimų. Visų atkastų patalpų sienos ir lubos buvo gausiai dekoruotos vadinamuoju Pompejos stiliumi. Nors dėl lėšų stokos Mirri pilnai neišvalė patalpų, tačiau jam pavyko atidengti sienas ir lubas. Labai daug menais besidominčių žmonių skubėjo apžiūrėti atidengtas sales ir jose esančias freskas⁴³. Mirri pakvietė Smuglevičių perpiešti sieninę tapybą, o architektą Vincenzo Brenna (1745–1830) išmatuoti ir paruošti patalpų planus. Iš viso buvo nupiešti 59 sieninės tapybos piešiniai, iš kurių 34 nupaišė Smuglevičius, 20 Smuglevičius kartu su Brenna ir 5 Brenna. Šiuos piešinius Romos graveris Marco Gregorio Carloni (1742–1786) išraižė vario plokštėse, jie buvo atspausinti, o vėliau visi raižiniai įrišti į albumą *Vestigia delle Terme di Tito e loro interne pitture*⁴⁴ ir iš karto pardavinėjami italų ir kitų šalių kolekcionieriams⁴⁵.

Apie tokį leidinį ir atliktus Smuglevičiaus darbus taip pat užsiminė ir jo mokinys Pranciškus Kondratavičius, kuris rašydamas mokytojo biografiją ir vardydamas jo Romoje sukurtus kūrinius paminėjo albumą, kuriame yra „antikinių arabeskų ir senovinių figūrų kopijos, sudėtos į vieną tomą *in folio*, išgraviruotos Romoje“⁴⁶.

Šis leidinys, taip pat ir dėl savo meninės kokybės, nenusileido populiariausiems tuo metu Giovanni Battista Piranesi (1720–1778) iliustruotiems graviūrų ciklų rinkiniams – *Kalėjimai (Carceri, 1743–1745 ir 1760)*, *Romos vaizdai (Vedute di Roma, 1747–1778)*, *Romos senienos (Le Antichità Romane, 1756)*, *Įvairūs architektūros darbai (Opere varie di architettura, 1761)* ir *Romėnų prabanga ir architektūra (Magnificienza e architettura de Romani, 1761)*. Tito termų vaizdai nurungė antikinės produkcijos rinką ir bematant Europoje tapo bibliografinė retenybe⁴⁷. Susidomėjimas leidiniu buvo didžiulis ir pirmasis leidimas buvo išpirktas labai greitai. Apie patį albumą ir jo kūrėjus buvo labai daug šnekama visuomenėje ir rašoma to meto spaudoje. 1776 m. Mirri Vatikane suorganizavo parodą, norėdamas pagerbti pagrindinį to meto mokslo ir menų rėmėją popiežių Pijų VI, kurio garbei taip pat buvo paskir-

⁴³ *Ibid.*, p. 298.

⁴⁴ *Vestigia delle Terme di Tito e loro interne pitture*, Roma: Presso Ludovico Mirri, 1776.

⁴⁵ Maciej Lorek, *op. cit.*, p. 297–298.

⁴⁶ Pranciškus Kondratavičius, „Smuglevičius“, in: *Pranciškus Smuglevičius ir jo epocha*, p. 99.

⁴⁷ *Diario Ordinario*, Nr. 128, Roma: Nella Stamperia Gracas presso S. Marco al Corso, 23 marzo 1776, p. 3.

tas ir visas leidinys⁴⁸. Parodą gausiai lankė kardinolai, popiežiaus aplinkos žmonės, menininkai, antikvarai, kolekcionieriai ir visi atvykę į Amžinąjį miestą⁴⁹. Šiam albumui mokslinį komentarą parašė archeologas Giuseppe Carletti ir 1776 m. išleido atskiru leidiniu *Antikinės Tito pirčių patalpos ir jų paveikslai (Le antiche camere delle terme di Tito e le loro pitture)*⁵⁰.

Koks buvo tiražas ir kiek iš karto po leidybos kainavo albumas, informacijos nėra, bet galima spėti, kad kaina buvo didelė. Yra žinoma, kad 1785 m. rugsėjo 1 d. laiške grafas Augustas Fryderykas Moszyński (1731–1786), pirmasis Lenkijos karaliaus Stanislovo Augusto patarėjas meno klausimais, supažindino monarchą su savo pastangomis nupirkti Tito termų albumą ir pervežti į Lenkiją, tačiau dėl lėšų stygiaus karalius šio pirkinio atsisakė⁵¹.

Greičiausiai tais pačiais 1776 m. perdarytas albumas dar kartą buvo atspausdintas. Tokios prielaidos galimos, nes pirmajame leidime pagal Smuglevičiaus ir Brenna piešinius atspausti grafikos darbai pasižymėjo šešėliniais štrichais ir detalesnėmis rekonstrukcijomis. Patiems piešiniams buvo būdingos rekonstrukcinės fantazijos, nes originalios freskos buvo sunykusios ir sunkiai įžiūrimi kontūrai. Nežinomą kiekį pirmojo leidimo grafikos atspaudų akvarele ir guašu spalvino Carloni⁵². Antrą kartą išleistame albume yra tik kontūriniai piešiniai, kuriuose atliktos tik spėjamos rekonstrukcijos. Nepaisant to, Smuglevičiaus atlikti sieninės ir lubų tapybos piešiniai ir spalvotos akvarelės buvo subtilios.

Mirri ketino išleisti ir trečią leidimą, kuriame graviūros būtų spalvotos, kaip jos atrodė originaliose Smuglevičiaus akvarelėse. Bet sumanymas liko neįgyvendintas⁵³.

Originalių, spalvintų akvarele ir nespalvintų Smuglevičiaus atliktų Tito termų piešinių likimas labai skirtingas. Yra žinoma, kad dalį piešinių nupirko anglų antikvarai. Vėliau, 1928 m. jie iš Holfordų šeimos rinkinių varžytinių pateko į Vindzoro galerijos kolekciją. Kitą dalį 1800 m. Smuglevičius padovanojo Rusijos imperatoriui Povilui I. Keturiasdešimt trys akvarele spalvinti piešiniai iki šiol yra Pavlovsko muziejaus rinkiniuose⁵⁴.

⁴⁸ Maciej Loreť, *op. cit.*, p. 298.

⁴⁹ *Diario Ordinario*, Nr. 128, p. 4.

⁵⁰ Giuseppe Carletti, *Le antiche camere delle terme di Tito e le loro pitture*, Roma: Per Genorolo Salomoni, 1776.

⁵¹ *Vilniaus Klasizizmas*, p. 76.

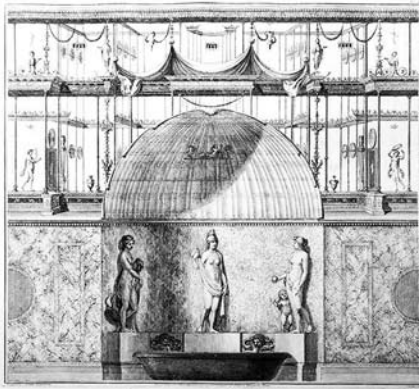
⁵² *Ibid.*, p. 75.

⁵³ Maciej Loreť, *op. cit.*, p. 299.

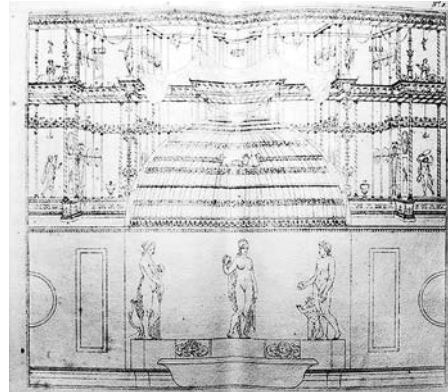
⁵⁴ Vladas Drėma, *op. cit.*, p. 59.

Prasidėjęs Smuglevičiaus ir Mirri bendradarbiavimas nesibaigė tik vienu leidiniu. Tuo metu į Vatikano muziejų buvo perkeliama *Aldobrandinio vestuvių* sieninė tapyba. Gali būti, kad Mirri lėšomis graveris Carloni pagal Smuglevičiaus piešinį ant vario plokštės išraižė *Aldobrandinio vestuves*, o pats atspausťas grafikos lakštas vėliau pateko į *Tito termų* albumą, kaip papildomas 61 numeruotas lapas. Be to, *Aldobrandinio vestuvių* graviūra dar kartą buvo išleista 1776 m. kaip atskiras atspaudas, tačiau jau perkeltas į graviūrą kito graverio Giovanni Ottaviani (1735–1808)⁵⁵.

Be abejonės, pagal Smuglevičiaus ir Brenna *Tito termų* piešinius atspausťti grafikos lakštai, du kartus išleisti antikvaro Mirri *Vestigia delle Terme di Tito* albumu 1776 m., atliko tikrai didelį vaidmenį propaguojant Antikos motyvus ir kompozicijas visoje Europoje nuo Anglijos iki Peterburgo. Su-

Raudonojo kambario sienos su niša (Parete di prospetto con Nicchione della [Camera rossa]). Pagal Pranciškaus Smuglevičiaus piešinį išraižė Vincenzo Brenna (iš: *Vestigia delle Terme di Tito*, Roma: Presso Lodovico Mirri, 1776, I leidimas, iliustr. Nr. III). Rolando Valiūno rinkinys

Raudonojo kambario sienos su niša (Parete di prospett con Nicchione della [Camera rossa]). Pagal Pranciškaus Smuglevičiaus piešinį išraižė Vincenzo Brenna (iš: *Vestigia delle Terme di Tito*, Roma: Presso Lodovico Mirri, 1776, II leidimas, iliustr. Nr. III). Rolando Valiūno rinkinys

sidomėjimas Antikos paminklais buvo didelis, todėl grafikos atspaudų paklausa tarp kolekcionierių, antikvarų ir visų kitų, kurie domėjosi menais, nepaprastai išaugo. Tokį susidomėjimą galima lengvai suprasti, nes nedaug Antikos kūrinių buvo žinoma tuo metu ir Romoje, o kiekvienas naujas atradimas būdavo sutinkamas labai entuziastingai⁵⁶. Pasirodžius minėtiems leidiniams, tuoj pat atsirado ir padirbiniai. Daugelyje vėliau nuspalvintų grafikos lakštų tyčia būdavo ištrinama raižytojo pavardė, kad atspaudą

⁵⁵ *Ibid.*, p. 64–65.

⁵⁶ *Vilniaus Klasicismas*, p. 51–52.

būtų galima pateikti kaip originalų piešinį⁵⁷. *Vestigia delle Terme di Tito* albumas taip pat buvo naudojamas kaip naujosios klasicistinės ornamentikos trafaretų rinkinys⁵⁸.

Mirri archeologiniai kasinėjimai ir leidybos darbai išgarsino jį patį, taip pat ir dailininką Smuglevičių. Susidomėjimas ne tik antikvarų ir kolekcionierių tarpe, bet ir aukščiausioje bažnytinėje administracijoje paskatino bendrus darbus su Vatikano muziejais. Kad toks bendradarbiavimas leidžiant iliustruotus albumus buvo, yra užsiminęs ir dailėtyrininkas Drėma, kuris teigė, jog prieš išvykdamas iš Romos Smuglevičius, Mirriui užsakius, nupaisė keletą Vatikano muziejaus skulptūrų. Deja, bet nurodyti Drėmos 1784 metai⁵⁹, kaip aiškėja iš tolimesnių tyrimų, yra klaidingi.

Smuglevičiaus atlikti darbai, kuriuose įamžinti popiežiaus Klemenso XIV muziejuje Vatikane saugomi eksponatai, Lietuvos dailėtyroje nebuvo tyrinėti. Dabar yra žinoma, kad kartu su kitais garsiais italų dailininkais, pavyzdžiui, Vincenzo Pacetti (1746–1820), Michelangelo Maria Ricciolini (1718–1784), Teodoro Matteini (1754–1831), Stefano Tofanelli (1752–1812), Giuseppe Camporese (1763–1822)⁶⁰, Lorenzo Roccheggiani (1788–1817), Camoncini (neidentifikuotas), Mirrio užsakymu Smuglevičius piešė Vatikano muziejaus skulptūras ir bareljefus. Pagal tuos piešinius buvo atspausti grafikos darbai, kuriuos vario plokštėse išraižė Carloni, Girolamo Carattoni (1782–1820?), Gizcopo Baffi, Alessandro Muchetti (1760–1812) ir Domenico Pronti (1750–1815)⁶¹.

Iš viso buvo išleisti septyni *Popiežiaus Klemenso muziejaus (Il Museo Pio-Clementino)* tomai, kuriuose įamžinti saugomi artefaktai. Mirri, kaip leidėjas, įrašytas šešis kartus. Pirmasis, dedikuotas popiežiui Pijui VI, 168 p. tomas *Popiežiaus Klemenso muziejaus skulptūros (Statue del Museo Pio-Clementino)* buvo atspausdintas 1782 m. Šiam tomui įžanginį tekstą parašė to meto vyriausiasis Romos Antikos paminklų prižiūrėtojas Giambattista Visconti⁶².

⁵⁷ *Ibid.*, p. 76.

⁵⁸ *Ibid.*, p. 57.

⁵⁹ Vladas Drėma, *op. cit.*, p. 66.

⁶⁰ Grafikos lakštuose dėl graverio klaidos neteisingai buvo nurodyta *Camporeti*.

⁶¹ *Giornale delle belle arti e della incisione antiquaria, musica e poesia*, Roma: Casaletti, 1784, Nr. 2, p. 12.

⁶² *Statue del Museo Pio-Clementino*, descritto da Giambattista Visconti prefetto delle Antichità di Roma, Tomo primo dedicato alla Santità di Nostro Signore Pio Sesto Pontefice Massimo, da Ludovico Mirri, mercante di quadri incontro il palazzo Bernini, in Roma MDCCLXXXII, con privilegio Pontificio.

Antrasis 178 p. *Popiežiaus Klemenso muziejaus skulptūrų (Statue del Museo Pio-Clementino)* tomas pasirodė 1784 m. Kaip ir pirmasis, šis tomas buvo dedikuotas Pijui VI, o įžanginį tekstą parašė Ennio Quirino Visconti, nuo 1777 m. buvęs vyriausiuoju Vatikano bibliotekininku⁶³. Trečiasis *Popiežiaus Klemenso muziejaus skulptūrų (Statue del Museo Pio-Clementino)* tomas atspausdintas 1790 m., dedikuotas Pijui VI, įžanginę pratarbę parašė tas pats Visconti, nuo 1787 m. jau buvęs Kapitolijaus muziejaus vyriausiuoju prižiūrėtoju⁶⁴. Ketvirtasis 172 p. *Popiežiaus Klemenso muziejaus bareljefų (Bassirilievi del Museo Pio-Clementino)* tomas pasirodė 1788 m., dedikuotas Pijui VI, įžanginę pratarbę parašė Kapitolijaus muziejaus direktorius Visconti⁶⁵. Penktasis 148 p. *Popiežiaus Klemenso muziejaus bareljefų (Bassirilievi del Museo Pio-Clementino)* tomas atspausdintas 1796 m., dedikuotas Pijui VI, įžanginę pratarbę parašė Visconti⁶⁶. Šeštasis 173 p. *Popiežiaus Klemenso muziejaus biustai (Busti del Museo Pio-Clementino)* tomas pasirodė 1792 m., dedikuotas Pijui VI, įžanginę pratarbę parašė Visconti⁶⁷. Paskutinis septintasis 168 p. *Popiežiaus Klemenso muziejaus įvairenybių (Miscellanea del Museo Pio-Clementino)* tomas, kurio leidėju nurodytas Gaspare Capparone, atspausdintas 1807 m., dedikuotas 1800 m. išrinktam popiežiui Pijui VII, įžanginę pratarbę parašė tuo metu jau Prancūzijos nacionalinio instituto narys ir Napoleono vardo muziejaus Paryžiuje vyriausiasis prižiūrėtojas Visconti⁶⁸.

⁶³ *Statue del Museo Pio-Clementino*, descritto da Ennio Quirino Visconti, Tomo secondo dedicato alla Santità di Nostro Signore Pio Sesto Pontefice Massimo, da Ludovico Mirri, mercante di quadri incontro il palazzo Bernini, in Roma MDCCLXXXIV, con privilegio Pontificio.

⁶⁴ *Statue del Museo Pio-Clementino*, descritto da Ennio Quirino Visconti direttore del museo Capitolino, Tomo teirzo, dedicato alla Santità di Nostro Signore Pio Sesto Pontefice Massimo, da Luigi Mirri, mercante di quadri incontro il palazzo Bernini, in Roma MDCCXC, con privilegio Pontificio.

⁶⁵ *Bassirilievi del Museo Pio-Clementino*, descritto da Ennio Quirino Visconti presidente del museo Capitolino, Tomo quarto, dedicato alla Santità di Nostro Signore Pio Sesto Pontefice Massimo, da Luigi e Giuseppe Mirri, in Roma MDCCLXXXVIII, con privilegio Pontificio.

⁶⁶ *Bassirilievi del Museo Pio-Clementino*, descritto da Ennio Quirino Visconti direttore del museo Capitolino, Tomo quinto, dedicato alla Santità di Nostro Signore Pio Sesto Pontefice Massimo, da Luigi Mirri, mercante di quadri incontro il palazzo Bernini, in Roma MDCCXCVI, con privilegio Pontificio.

⁶⁷ *Busti del Museo Pio-Clementino*, descritto da Ennio Quirino Visconti direttore del museo Capitolino, Tomo sesto, dedicato alla Santità di Nostro Signore Pio Sesto Pontefice Massimo, da Luigi Mirri, in Roma MDCCXCII, con privilegio Pontificio.

⁶⁸ *Miscellanea del Museo Pio-Clementino*, descritto da Ennio Quirino Visconti tembro

Kodėl trečiasis tomas pasirodė vėliau nei ketvirtasis, o penktasis vėliau nei šeštasis, nėra žinoma. Gali būti, kad buvo kokių nors techninių nesklaidimų arba norėta, kad visa skulptūroms ir biustams skirta tomų numeracija eitų iš eilės.

Pagal Smuglevičiaus piešinius išraižyti ir atspausti septyni grafikos lakštai yra pirmajame tome:

- 1) I tomo Nr. III pažymėtame grafikos lakšte vaizduojama Jupiterio žmona, dievų motina ir karalienė *Junona*, kurios skulptūra buvo rasta Guido rūmų griuvėsiuose netoli Romos⁶⁹. Kaip ir visus I tomo grafikos darbus pagal piešinius vario plokštėse išraižė tuo metu su popiežiaus privilegija dirbęs Carloni⁷⁰;
- 2) Nr. XI pažymėtame grafikos lakšte vaizduojama meilės, aistros ir sodų deivė *Venera*. Vadinamosios *Knido Afroditės* originali skulptūra nėra išlikusi, tačiau jos marmurinę kopiją 1783 m. Pijui VI padovanojo Filippo Giuseppe Colonna (1760–1818). Nuo tada skulptūra buvo laikoma viename iš Vatikano kiemų⁷¹;
- 3) Nr. XVIII pažymėtame grafikos lakšte vaizduojama Dzeuso ir Mnemosinės dukra, muzikos mūza *Euterpė*. Norint surinkti į vieną vietą Klemenso XIV muziejuje visas antikinės Graikijos mūzas, balto marmuro *Euterpės* skulptūra 1774 m. buvo perkelta iš Lancellotti rūmų⁷². Apie tai taip pat trumpai pažymima ir pačiame grafikos atspaude⁷³;
- 4) Nr. XXIII pažymėtame grafikos lakšte vaizduojama Dzeuso ir Mnemosinės dukra, elegijos mūza *Erata*, kurios skulptūra buvo surasta

dell'istituto Nazionale di Francia, e della Legion D'onore conseru(re) delle Antichita nel Museo Napoleone a Parigi, Tomo settimo, dedicato alla Santita di Nostro Signore Pio Settimo Pontefice Massimo, da Gaspare Capparone, scultore in Gemme nella estrada di S. Silvestro in Capite, in Roma MDCCCVII, con privilegio Pontificio.

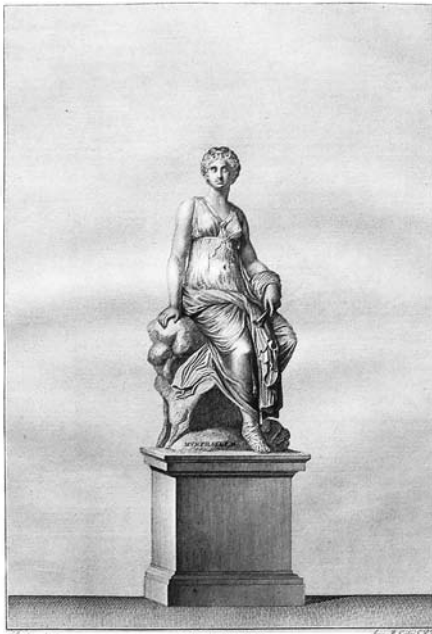
⁶⁹ Giambattista ed Ennio Quirino Visconti, *Il Museo Pio Clementino*, Milan: Per Nicoló Bettoni, 1818, p. 23.

⁷⁰ *Giunone*, Trovata negli scavi di Castel Guido, F. Smugliewicz disegnó, C. P. P. Carloni incise.

⁷¹ *Venere*, Gia nel Cortile delle Statue del Vaticano, F. Smugliewicz disegnó, C. P. P. Carloni incise.

⁷² Etienne Achille Réveil, Jean Duchesne, *Museum of painting and sculpture, or, Collection of the principal pictures, statues and bas-reliefs in the public and private galleries of Europe*, London: Tilt, 1828, p. 60.

⁷³ *Euterpe*, Che esisteva nel Palazzo Lancellotti, F. Smugliewicz disegnó, Incise M. Varloni C. P. P.

EUTERPE
Cheristena nel Giardino di S. Pietro

Euterpė. Pagal Pranciškaus Smuglevičiaus piešinį išraižė Marco Carloni (iš: Statue del Museo Pio-Clementino, Roma: Presso Lodovico Mirri, 1782, iliustr. Nr. XVIII). Rimvydo Baranausko rinkinys

ERATO
Erta nel Giardino di S. Pietro

Erata. Pagal Pranciškaus Smuglevičiaus piešinį išraižė Marco Carloni (iš: Statue del Museo Pio-Clementino, Roma: Presso Lodovico Mirri, 1782, iliustr. Nr. XXIII). Rimvydo Baranausko rinkinys

1774 m. kasinėjant Kasijaus vilą netoli Tivolio⁷⁴. Į Klemenso XIV muziejų skulptūra perkelta iš Kvirinalo rūmų sodu⁷⁵;

- 5) Nr. XXIV pažymėtame grafikos lakšte vaizduojama Dzeuso ir Mne-mosinės dukra, lyrinės poezijos, šventų himnų ir iškalbos mūza *Polihimnija*, kurios skulptūra buvo surasta 1774 m. archeologiniuose kasinėjimuose netoli Tivolio⁷⁶;
- 6) Nr. XXVIII pažymėtame grafikos lakšte vaizduojama titanidė, Gajos ir Urano dukra, viena iš trijų pagrindinių mūzų *Mne-mosinė*, kurios skulptūra buvo surasta 1774 m. archeologiniuose kasinėjimuose netoli Tivolio⁷⁷;

⁷⁴ Giambattista ed Ennio Quirino Visconti, *op. cit.*, p. 143.

⁷⁵ *Erato*, Già nel Giardino del Qvirinale, F. Smuglewicz disegno, C. P. P. M. Carloni incise.

⁷⁶ *Polinnia*, Trovata negli oliveti di Tivoli, F. Smuglewicz disegno, C. P. P. M. Carloni incise.

⁷⁷ *Mne-mosine*, Trovata negli oliveti di Tivoli, F. Smuglewicz disegno, C. P. P. Carloni incise.

POLINNIA
Tronata negli abissi di Tivoli.

Polihimnija. Pagal Pranciškaus Smuglevičiaus piešinį išraižė Marco Carloni (iš: Statue del Museo Pio-Clementino, Roma: Presso Lodovico Mirri, 1782, iliustr. Nr. XXIV). Rimvydo Baranausko rinkinys

MNEOSINĒ
Tronata negli abissi di Tivoli.

Mnemosinē. Pagal Pranciškaus Smuglevičiaus piešinį išraižė Marco Carloni (iš: Statue del Museo Pio-Clementino, Roma: Presso Lodovico Mirri, 1782, iliustr. Nr. XXVIII). Rimvydo Baranausko rinkinys

7) Nr. XLI pažymėtame grafikos lakšte vaizduojama Saturno ir Opės (Rėjos) dukra, Jupiterio žmona, derlingumo deivė *Cerera*. Skulptūra Vatikane yra nuo 1662 m.⁷⁸

Popiežiaus Klemenso XIV muziejus nuo XVIII a. pabaigos iki dabar yra mažai pasikeitęs, o jame saugomos antikinės graikų ir romėnų skulptūros. Muziejus buvo ir yra suskirstytas į atskiras galerijas:

- Graikų kryžiaus salė (*Sala a Croce Greca*), kurioje saugomi pirmojo krikščioniškojo Romos imperatoriaus Konstantino Didžiojo motinos Konstancos ir dukters šv. Elenos sarkofagai;
- Apvalioji salė (*Sala Rotonda*) yra tarsi miniatiūrinis Panteonas, kurio grindis puošia iš įvairių vietovių perkeltos išpūdingos antikinės mozaikos, taip pat palei sienas antikinės skulptūros ir paausuota bronzinė *Heraklio* statula;

⁷⁸ *Cerere*, Gia de Mattei, F. Smugiewicz disegno, C. P. P. M. Carloni incise.

- Statulų galerija (*Galleria delle Statue*), kurioje yra *Miegančios Ariadnės* ir vieno žymiausių antikinės komedijos autoriaus *Menandro* biustas;
- Biustų galerija (*Galleria dei Busti*), kurioje eksponuojami antikiniai graikų ir romėnų biustai;
- Kaukių kabinetas (*Gabinetto delle Maschere*), kuriai pavadinimas prigijo dėl galerijoje eksponuojamos mozaikos, rastos kasinėjant Adriano Vilą (*Villa Adriana*), vaizduojančios senovės teatro kaukes. Prie sienų yra keletas žinomų skulptūrinių kompozicijų, iš kurių garsiausia yra *Trys gracijos*;
- Mūzų salė (*Sala delle Muse*), kurioje galima pamatyti jau minėtas 1774 m. šalia Tivolio rastas *Apolono* ir devynių mūzų skulptūras. Taip pat eksponuojami ir kiti antikiniai graikų ar romėnų skulptorių darbai, iš kurių pats garsiausias vadinamasis *Belvederio torsas*⁷⁹;
- Gyvūnų salė (*Sala degli Animali*), kurioje eksponuojamos iš įvairių Italijos miestų kasinėjimų surinktos gyvūnų skulptūros.

1782–1807 m. visi šiose salėse saugomi eksponatai buvo nupiešti ir atspausti grafikos lakštuose *Popiežiaus Klemenso muziejaus* septynių tomų leidinyje. Kiek iš viso piešinių nupaišė Smuglevičius, nėra žinoma, o tolimesnis jų likimas iki šiol neišaiškintas. Gali būti, kad piešinių buvo daug daugiau, tačiau ne visi pateko į leidinį.

Įdomu tai, kad pagal piešinius išraižytos vario plokštės buvo naudojamos ir kituose leidiniuose. Pavyzdžiui, 1784 m. Giuseppe Nave išleido popiežiui Pijui VI dedikuotą leidinį *Naujas popiežiaus Klemenso muziejaus Vatikane skulptūrų, biustų, bareljefų ir antikinių urnų rinkinys* (*Nuova raccolta di statue, busti, bassirilievi, e urne antiche esistenti nel nuovo Museo Pio-Clementino nel Vaticano*)⁸⁰, kuriame iliustracijoms panaudoti 44 identiški Mirrio išleisto *Papiežiaus Klemenso muziejaus* grafikos atspaudai. Šiame leidinyje Nr. X pažymėtame grafikos lakšte pagal Smuglevičiaus piešinį vaizduojama *Mnemosinės* skulptūra.

Apie kitus Pranciškaus Smuglevičiaus atliktus darbus mokslų Romoje metu nėra daug žinoma ir tai reikalauja papildomų tyrimų, norint praplėsti dailininko biografiją naujais faktais. Taip pat tolimesni tyrimai reikalingi

⁷⁹ Popiežius Klemensas VII įsigijo skulptūrą savo kolekcijai apie 1530 m. Ant skulptūros yra įrašas, kuris nurodo, kad autorius yra atėnietis Apolonijus, Nestoro sūnus (apie kurį nežinoma nieko). Skulptūra datuojama I a. pr. Kr.

⁸⁰ *Nuova raccolta di statue, busti, bassirilievi, e urne antiche esistenti nel nuovo Museo Pio-Clementino nel Vaticano*, Roma: Si vendono da Giuseppe Nave, Negoziante di stampe per il Corso incontro il Palazzo Fiani, 1784.

norint išsiaiškinti, kodėl dėl iki dabar nežinomų priežasčių, pačioje populiarumo viršūnėje, ir ar tikrai susigundęs Abiejų Tautų Respublikos karaliaus Stanislovo Augusto Poniatovskio siūlytomis privilegijomis ir darbo vieta, 1784 m. Smuglevičius iš Romos išvyko į Varšuvą, o 1795 m. persikėlė gyventi ir dirbti į Vilnių.

Remiantis pateiktais faktais ir jų analize, galima teigti, kad paminėti leidiniai, kuriuose yra panaudoti menkai žinomi arba visiškai nežinomi pagal Smuglevičiaus piešinius mokslų Romoje laikotarpiu išraižyti ir atspausti grafikos lakštai, yra neišsamiai tyrinėti Lietuvos dailėtyroje. Galima prielaida, kad tokių nežinomų iki dabar iliustracijų gali būti daugiau, nes tyrimo metu paaiškėjo, kad ne visada ir ne visuose grafikos darbuose būdavo nurodomas autorius (piešėjas). Nors straipsnyje ir buvo aprašyti pagal Smuglevičiaus piešinius atspausti grafikos lakštai, kuriuose įamžintos popiežiaus Klemenso XIV muziejuje Vatikane saugomos skulptūros, tačiau nėra žinoma, kiek iš viso piešinių buvo nupaišyta ir koks jų tolimesnis likimas.

Smuglevičius mokslų Romoje metu iliustruotų knygų ir grafikos lakštų leidėjų buvo vertinamas ne tik kaip geras piešėjas, bet ir kaip užsakomųjų tapybos darbų atlikėjas. Jo pažintis su Winckelmannu, Byresu, Moszyńskiu ir kt. leidžia teigti, kad užsakovieji tapybos darbai gali būti pasiekę ne tik Lenkijos ar Anglijos, bet ir Amerikos užsakovus.

GRAPHIC WORKS (ROMAN PERIOD) IMPRINTED ACCORDING TO THE DRAWINGS OF PRANCIŠKUS SMUGLEVIČIUS

Juozapas Blažiūnas

Summary

Much is known about the works of the painter Pranciškus Smuglevičius (1745–1807), but the works of art created during his year of studies in Rome have been researched very little, and in the written biographies there is only information of a general nature.

In order to ascertain the overall tendencies of the spread of the images of art works of Antiquity in graphic vouchers the article analyzes the prevailing favorable conditions in Rome for the flourishing of art and culture, the sources of whose inspiration were the ancient art and architecture of Antiquity.

In Rome Smuglevičius became famous and was highly regarded as a painter and illustrator, and therefore his talents soon attracted the attention of financially

interested publishers of illustrated books and graphic prints. Namely, Smuglevičius in 1765–1766 illustrated the album of James Byres *Antiquites of Corneto*, in 1770 the study *Il Vignola Illustrato* written by Giambattista Spampani and Carlo Antonini students of Rome's St. Luke's Academy of Architecture, in 1772 the *Ragionamento di Orazio Orlandi romano sopra una ara antica posseduta dal monsignore Antonio Casali governatore di Roma* released by Orazio Orlandi, in 1776 the album *Vestigia delle Terme di Tito e loro interne pitture* of Ludovico Mirri together with Brenna, in 1782 the first volume of *Statue del Museo Pio-Clementino* of Mirri along with other artists, and in 1784 the publication *Nuova raccolta di statue, busti, bassirilievi, e urne antiche esistenti nel nuovo Museo Pio-Clementino nel Vatikano* of Giuseppe Nave with other artists.

For up to now unknown reasons, at the very peak of his popularity, perhaps tempted by the offered privileges and workplace of Poland's King Stanislaw August Poniatowski in 1784 Smuglevičius went from Rome to Warsaw and later in 1795 moved to Vilnius. This article explores some of the up to now unknown facts about the creative works of Smuglevičius according to which the author of the article states that there must be more unknown until now, books or albums, with illustrations by Smuglevičius.